

در آینه نور

گذری بر تولیدات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در سال ۱۴۰۲ش

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

به کوشش: هیئت تحریریه فصلنامه ره آورد نور

اشاره

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، هر ساله محصولات جدید و کارآمدی را تقدیم جامعه علمی و فرهنگی می‌کند و برخی از تولیدات خویش را نیز روزآمدسازی می‌کند. در این نوشتار، طی دو بخش، به معرفی نرم‌افزارهای تولیدی نور و نیز نرم‌افزارهایی که با مشارکت این مرکز سامان یافته است، می‌پردازیم. امید که مورد استفاده خوانندگان عزیز قرار گیرد.

نرم افزارهای تولیدی نور

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، در کنار تولید نرم افزار برای مراکز و مؤسسات علمی، دینی و فرهنگی کشور و نیز عرضه نسخه دیجیتال آثار شخصیتها و عالمان و اندیشمندان اسلامی، خود نیز محصولات کارآمد و فاخری را در حوزه علوم و معارف اسلامی تولید کرده است و هر سال بر کمیت و کیفیت آن می افزاید. در این بخش، تولیدات نرم افزاری نور را که در سال ۱۴۰۲ شمسی در دسترس محققان و علاقه‌مندان قرار گرفته و یا نسخه جدید آنها تولید شده، معرفی می‌کنیم.

۱. جامع تفاسیر نور - نسخه ۴

این نرم افزار که در شمار مهم‌ترین و پرمخاطب‌ترین محصولات نور به شمار می‌رود، نسخه جدیدش در اسفندماه سال گذشته رونمایی شد.

این برنامه، مشتمل است بر کتابخانه‌ای بزرگ که دربردارنده متن ۹۰۳ عنوان کتاب و رساله در ۳۵۶۴ جلد از منابع مهم قرآنی می‌باشد. مهم‌ترین مباحث و موضوعات منابع این نرم افزار جامع قرآنی، عبارت‌اند از: تفاسیر ترتیبی (۴۶۲ عنوان)، تفاسیر موضوعی (۷۲ عنوان)، ترجمه‌های قرآن (۵۷ عنوان + ۲۳ ترجمه برگرفته + ۶۰ ترجمه خارجی در قسمت دانشنامه)، منابع تفسیر و علوم قرآنی (۳۱۹ عنوان)، فرهنگنامه‌ها (۵۲ عنوان) و پرسمان‌های قرآنی (۳۲ عنوان).

یکی از قابلیت‌های بخش کتابخانه، قابلیت دسته‌بندی منابع بر اساس: موضوع، زبان، قرن و مذهب است.

بخش دیگر این نرم افزار، یعنی دانشنامه، قابلیت‌های متنوعی را ارائه نموده است؛ از جمله: نمایش متن قرآن با قابلیت‌های متنوع؛ ۱۳۷ ترجمه به ۳۳ زبان دنیا به همراه مقایسه و ترازبندی بین ترجمه‌ها و آیات؛ اتصال آیات به بیش از ۴۰۴ تفسیر مهم شیعه و سنی؛ نمایش احادیث ذیل هرآیه از تفاسیر مهم روایی؛ نمایش آیات مرتبط لفظی، هم‌نشین و موضوعی؛ نمایش توصیف واژگان و اعراب نحوی، صرفی و بلاغی آیات قرآن به صورت آیه‌محور.

این برنامه، از قابلیت‌های صوتی نیز بهره می‌برد. قرائت قرآن با متن عثمان طه و صوت قاریان مشهور به صورت: تحدیر، ترتیل و تحقیق، به همراه دو ترجمه گویای فارسی و انگلیسی، از جمله این قابلیت‌هاست. از دیگر امکانات بخش دانشنامه، می‌توان به: معجم صرفی قرآن با امکان انجام جست‌وجوهای متنوع بر اساس ویژگی‌های صرفی واژگان قرآنی و نیز فهرست واژگان قرآن به همراه آیات و توصیفات آن از لغت‌نامه‌ها و قاموس‌های قرآنی مهم عربی و فارسی اشاره کرد.

برخی از تفاوت‌های نسخه جدید جامع تفاسیر نور با نسخه پیشین، عبات است از:

* تغییر رابط کاربری نسخه چهارم به قالب استاندارد و ارائه کتابخانه و دانشنامه در یک محیط.

* ارتقای دوبرابری منابع کتابخانه در نسخه چهارم (۹۰۳ عنوان در ۳۵۶۵ جلد).

* دسته‌بندی و ارائه موضوعات منابع.

* متن قرآن به همراه ترجمه آیات به صورت زیرنویس و روبه‌رو.

* نمایش ترجمه تمامی کلمات قرآن با اشاره‌گر ماوس.

* جست‌وجو در متن و کلمات و ریشه‌های قرآن.

* افزایش ترجمه‌های قرآن به ۱۳۷ عنوان (۷۷ عنوان فارسی و ۶۰ عنوان به ۳۳ زبان رایج دنیا).

- * نمایش ترجمه کلمات قرآن و به صورت رنگی در لابه‌لای ترجمه‌های مختلف با عنوان ترجمه‌های هم‌تراز.
- * ارتقای اتصال متن تفاسیر به آیات از ۲۱۰ عنوان به ۴۰۴ عنوان.
- * ارائه احادیث ذیل آیات از منابع روایی شیعه و اهل سنت.
- * اضافه شدن ترجمه دو تفسیر روایی برای استفاده بهتر فارسی‌زبانان.
- * ایجاد ارتباط بین آیات: ارتباط (تشابه) لفظی، ارتباط هم‌نشینی (باهم‌آیی آیات در تفاسیر) و ارتباط موضوعی.
- * ارائه توصیفات تک‌تک واژه‌های یک آیه در ذیل آن به تفکیک توصیف در آیه یا توصیف مدخل.
- * ارائه اعراب قرآن (ترکیب نحوی به صورت نموداری و متنی، تحلیل صرفی، تحلیل بلاغی ذیل آیات).
- * ارائه ۳۰ صوت متنوع از قاریان مشهور ایران و جهان به صورت: ترتیل، تحقیق و تحذیر، به همراه چهار ترجمه گویا.
- * ارائه معجم صرفی کلمات قرآن (شاخصه‌های صرفی کلمات قرآن با امکانات و فیلترهای مختلف و متنوع).
- * ارائه فهرست ریشه‌ها، مداخل و کلمات قرآنی به همراه آمار کلمات و توصیفات خاص و عام مداخل و کلمات.

۲. جامع اصول الفقه - نسخه ۳

نسخه سوم درختواره و کتابخانه جامع اصول فقه، از دیگر تولیدات ارزشمند نور است. در این محصول که بیشتر برای استفاده اساتید، طلاب و محققان علوم اسلامی، به‌ویژه پژوهشگران

حوزه فقه و اصول تدارک دیده شده، متن ۸۸۸ عنوان کتاب و ۲۱۷ عنوان رساله در ۱۷۵۴ جلد از آثار مرتبط با دانش «اصول فقه» در دسترس قرار گرفته است. در این کتابخانه دیجیتال، محتوای ۱۵ عنوان کتاب بر اساس نمودار درختواره اصول فقه، تحلیل و دسته‌بندی شده و شامل: شاخه (۲۵۸۳ شاخه)، مکمل یا نمایه (۱۵۵۴۶۹ نمایه) و کلیدواژه (۱۱۲۷۴ کلیدواژه) می‌باشد.

از دیگر قابلیت‌های جامع اصول فقه ۳، دسته‌بندی همه کتب برنامه بر اساس: مذهب، موضوع (اصول فقه، اصول مقارن، فرهنگ اصطلاحات و دائرة المعارفها، کلیات و تاریخ علم اصول، شرح و تعلیقه، ترجمه، قواعد و...)، کتب مرتبط، پدیدآورنده و زبان است.

کاربر همچنین می‌تواند از امکان برقراری ارتباط بین متون و شرح و ترجمه آنها بهره‌بردار و به کمک قابلیت مرتب‌سازی کتابها بر اساس: اولویت قرن و سال وفات مؤلفان، نام پدیدآور و نام کتاب، پژوهش‌های اصولی خود را سامان ببخشد.

۳. قاموس نور ۳

نسخه جدید قاموس نور، فرهنگ واژگان عربی و فارسی است که مشتمل بر متن ۱۴۱ عنوان کتاب در ۳۸۲ جلد از منابع مهم لغوی عربی و فارسی است. قابلیت دسته‌بندی منابع بر اساس: موضوع، زبان و قرن، به کاربر امکان می‌دهد تا در محورهای مختلف به تحقیق در متون لغوی بپردازد.

این برنامه، شامل فهرست مداخل عربی و فارسی است که پژوهشگر به کمک آن می‌تواند به استخراج مداخل و لغات توصیف‌شده از کتب مهم لغوی و دسته‌بندی بر اساس سرمدخل (مداخل نماینده) مبادرت ورزد. گفتنی است که در این نرم‌افزار، اطلاعات هر مدخل با محتوایی همچون: معنا، اصطلاح، مترادفات، متضادات و مرتبطات ارائه شده و امکاناتی چون محدودسازی و مقایسه توضیحات ذیل هرمدخل در کتب مورد نظر کاربر، فراهم آمده است.

۴. کتابخانه علوم حدیث

متن ۴۲۷ عنوان کتاب و رساله در ۵۵۰ جلد، از مهم‌ترین منابع شیعه و اهل سنت، در موضوعات مختلف علوم حدیث، شامل: تاریخ حدیث، درایة الحدیث، فقه حدیث، علل حدیث، نقد حدیث، وضع حدیث، معجم مصطلحات و... در نرم‌افزار «کتابخانه علوم حدیث» در دسترس حدیث‌پژوهان و

محققان معارف اسلامی قرار گرفته است.

یکی از بخش‌های مهم این برنامه، قسمت «اصطلاحات» است که در آن، بالغ بر ۴۵۰۰ اصطلاح تخصصی علم حدیث و رجال، برگرفته از ۱۹ عنوان کتاب، استخراج و ارائه شده است.

۵. دانشنامه فرق و مذاهب

دانشنامه فرق و مذاهب، مشتمل است بر تحلیل و دسته‌بندی محتوای ۷۰ عنوان کتاب بر اساس درختواره جامع فرق و مذاهب اسلامی، شامل: درخت (۴۶۶۵ شاخه)، نمایه‌سازی (۸۳۶۱۷ نمایه) و کلیدواژه (۱۰۶۰۰ کلیدواژه).

متن ۱۸۲ عنوان کتاب در ۲۳۳ جلد از آثار فرقه‌نویسان قرون اولیه اسلام تا زمان حاضر، به زبان عربی و فارسی، به محققان کمک می‌کند تا پژوهش‌های کاربردی و نسبتاً جامعی را در زمینه فرق و مذاهب اسلامی به انجام رسانند.

۶. مجموعه آثار عبدالرحمن جامی

متن کامل ۲۰ عنوان کتاب در ۲۴ جلد (شامل ۲۷ رساله) از تألیفات ادیب و عارف نامدار خطه خراسان، خاتم الشعراء و بزرگ سخن‌سرای فارسی‌زبان، نورالدین عبدالرحمن جامی، در موضوعات مختلف علوم اسلامی، همچون: عرفان، ادبیات فارسی، ادبیات عرب، حکمت و کلام، در این نرم‌افزار گنجانده شده است.

از جمله آثار موجود در این کتابخانه دیجیتال، می‌توان به کتاب‌هایی مانند: دیوان جامی، مثنوی هفت اورنگ، بهارستان، نفحات الأنس، لوایح و لوامع، رسائل جامی و شرح جامی بر فصوص و کافیه ابن‌حاجب، اشاره کرد.

نرم‌افزارهای مشارکتی نور

شماری دیگر از نرم‌افزارهای نور، با مشارکت مراکز و مؤسسات علمی و پژوهشی، نهادهای دینی و فرهنگی و یا به درخواست شخصیت‌های علمی و فرهنگی تهیه و عرضه شده است. در ادامه،

رسال جامع علوم انسانی

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، در کنار تولید

نرم‌افزار برای مراکز و مؤسسات علمی، دینی و فرهنگی

کشور و نیز عرضه نسخه دیجیتال آثار شخصیت‌ها و عالمان و

اندیشمندان اسلامی، خود نیز محصولات کارآمد و فاخری را

در حوزه علوم و معارف اسلامی تولید کرده است و هر سال بر

کمیت و کیفیت آن می‌افزاید

به این دست از محصولات نور که در سال گذشته تولید شده و یا نسخه جدید آنها ارائه گردیده، اشاره می‌کنیم.

۱. مجموعه آثار امام خمینی (سلام‌الله‌علیه) - نسخه ۳

در این برنامه، متن کامل ۱۷۰ عنوان کتاب فارسی و عربی در ۳۸۴ جلد (شامل ۳۶ رساله) از آثار امام خمینی (س)، شهید سید مصطفی خمینی (رحمه‌الله) و مجموعه آثار موضوعی مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)، شامل موضوعات: فقه، اصول فقه، اخلاق، تفسیر، فلسفه، کلام، عرفان و سیاست، ارائه شده است.

برخی از آثار موجود در این نرم‌افزار ارزشمند، عبارت‌اند از:

تحریر الوسيلة، تهذیب الأصول، شرح چهل حدیث، تفسیر سوره حمد، تقریرات فلسفه، دیوان امام و صحیفه امام خمینی (س)، تفسیر قرآن، خبیرات، صوم و طهارت، تبیان.

۲. حدیث ولایت - نسخه ۳

مجموعه آثار و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی حضرت آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (مد ظله العالی) و نیز منشورات مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، محتوای نرم‌افزار «حدیث ولایت - نسخه ۳» را تشکیل می‌دهد.

گفتنی است، مجموعه بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی، از سال ۱۳۵۷ تا ۱۴۰۲ ش، به همراه متن ۱۴۲ عنوان کتاب در ۲۳۴ جلد از آثار مؤسسه انتشارات انقلاب اسلامی، به زبان‌های فارسی و عربی، در این برنامه ارائه شده است. کتب و متون موجود در این نرم‌افزار مشتمل است بر موضوعاتی چون: تفسیر قرآن و حدیث، سیره اهل‌بیت (ع)، اخلاق و سبک زندگی، فقه و احکام، انقلاب اسلامی، اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اسلامی، سیاست و حکومت، جایگاه زن در سیاست و جامعه، شعر و ادبیات.

برخی از کتاب‌های نسخه جدید «حدیث ولایت»، به شرح ذیل است:

تفسیر سوره‌هایی از قرآن (۱۰ جلد)؛ رساله آموزشی مطابق با فتاوی مرجع عالی‌قدر حضرت

آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (۲ جلد)؛ دوره شرح نهج البلاغه؛ جهاد تبیین؛ هم‌زمان حسین (ع)؛ دو امام مجاهد؛ روشنای علم؛ مجموعه ره، رهرو، رهبر؛ مجموعه حیات طیبه؛ خون دلی که لعل شد؛ اندیشه مقاومت؛ فتنه تغلب؛ انتخاب صالحان (۹ جلد)؛ چیستی و چرایی اقتصاد مقاومتی؛ حوزه و روحانیت؛ زن و خانواده؛ بدان، آیدک الله؛ روش تحلیل سیاسی؛ آفتاب در مصاف؛ امت اسلامی؛ خاتم سلیمانی؛ امین زبان و ادب فارسی؛ منشور معارف انقلاب اسلامی.

این محصول، در وبگاه نورشاپ مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی به صورت دانلودی عرضه شده است.

۳. مجموعه آثار استاد شهید مطهری - نسخه ۳

یکی از محصولات کاربردی و ارزنده نور که مخاطبان بسیاری در جامعه علمی و اسلامی دارد، مجموعه آثار استاد شهید مطهری است که در سال گذشته، نسخه سوم آن تولید و عرضه شد. در این نرم‌افزار، متن کامل ۹۶ عنوان کتاب در ۱۷۹ جلد از آثار استاد شهید سید مرتضی مطهری (ره)، گنجانده شده که مشتمل بر دو بخش کلی است:

الف. مجموعه آثار (۳۴ جلد)؛

ب. یادداشت‌های منتشرشده استاد شهید (۱۷ جلد).

این برنامه، همچنین بردارنده نگارخانه‌ای شامل: ۲۲۴ موضوع سخنرانی، ۲۰ کلیپ، تفسیر ۶۵ سوره و تصویر ۱۷ دست‌نوشته استاد می‌باشد.

۴. مجموعه آثار شهید آیت‌الله دکتر بهشتی (ره)

متن ۵۵ عنوان در ۶۲ جلد کتاب از آثار شهید آیت‌الله دکتر بهشتی (ره) و دیگر آثار مرتبط با ایشان، در موضوعات گوناگون: اسلامی، اجتماعی و فرهنگی، در این نرم‌افزار قابل دستیابی است. از جمله کتاب‌های این برنامه مفید و کاربرپسند، عبارت است از: شناخت اسلام؛ ولایت، رهبری، روحانیت؛ بهداشت و تنظیم خانواده؛ نقش آزادی در تربیت کودکان؛

یکی از محصولات کاربردی و ارزنده نور که مخاطبان بسیاری در جامعه علمی و اسلامی دارد، مجموعه آثار استاد شهید مطهری است که در سال گذشته، نسخه سوم آن تولید و عرضه شد. در این نرم‌افزار، متن کامل ۹۶ عنوان کتاب در ۱۷۹ جلد از آثار استاد شهید سید مرتضی مطهری (ره)، گنجانده شده که مشتمل بر دو بخش کلی است:

الف. مجموعه آثار (۳۴ جلد)؛

ب. یادداشت‌های منتشر شده استاد شهید (۱۷ جلد).

بانکداری، ربا و قوانین مالی اسلام؛ درس‌گفتارهای «فلسفه دین»؛ پیامبری از نگاهی دیگر؛ لیبرالیسم؛ نسبت علوم اسلامی با علوم انسانی؛ نظام اقتصادی در اسلام؛ شناخت عرفانی؛ بایدها و نبایدها؛ موقعیت زن از نظر اسلام؛ آفرینش انسان و نظریه تکامل؛ موسیقی و تفریح در اسلام.

از دیگر ویژگی‌های این نرم‌افزار، بخش نگارخانه است که شامل دو بخش می‌باشد:

* فیلم: مشتمل بر مناظره آزاد در باره لایحه قصاص، مناظره تلویزیونی (در موضوع: آزادی، هرج و مرج، زورمداری)، مواضع تفصیلی حزب جمهوری اسلامی.

* کتب صوتی: شامل مطالبی ارزشمند، با عنوان: حق و باطل، مبارزه پیروز، موسیقی و تفریح، نقش آزادی در تربیت.

۵. مجموعه آثار آیت‌الله حاج سید محمدصادق حسینی طهرانی

از دیگر محصولات شخصیت‌محور نور، مجموعه آثار آیت‌الله حاج سید محمدصادق حسینی طهرانی است. متن کامل ۶ عنوان در ۱۵ جلد از آثار ایشان، در موضوع: تفسیر قرآن، مواظبات اخلاقی، عرفان اسلامی و سرگذشت‌نامه، در این نرم‌افزار گنجانده شده است.

به‌طور کلی، کتاب‌های این برنامه عبارت‌اند از:

نور مجرد (یادنامه عارف بالله، علامه آیت‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی (ره)) (۳ جلد)، گلشن احیاب در کیفیت سیروسلوک اولی الألباب (۸ جلد)، جذبه عشق (تفسیر آیه «وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ»)، هنالک الولاية (تفسیر آیه شریفه «هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ»)، باده توحید در کربلای عشق (مواظبات دهه اول محرم الحرام ۱۴۱۵ هجری قمری)، لیالی نور (مواظبات شب‌های قدر).

۶. مجموعه آثار حجت‌الاسلام والمسلمین استاد عبدالحسین خسروپناه دزفولی

متن کامل ۴۱ عنوان در ۴۷ جلد از آثار حجت‌الاسلام والمسلمین استاد عبدالحسین خسروپناه دزفولی در موضوعاتی مانند: کلام، دین پژوهی، فلسفه، فقه، اخلاق، عرفان، جریان‌شناسی فکری و

فرهنگی و نیز علوم انسانی حکمی، در این نرم‌افزار ارائه شده است.

برخی از کتاب‌های برنامه، عبارت‌اند از: مسائل جدید کلامی و فلسفه دین (۳ جلد)؛ کلام نوین اسلامی (۳ جلد)؛ اسلام‌شناسی؛ سکولاریسم؛ نقابدار؛ جریان‌شناسی فکری ایران معاصر؛ آسیب‌شناسی دین‌پژوهی معاصر؛ فلسفه فلسفه اسلامی؛ هستی‌شناسی معرفت؛ منظومه فکری امام خمینی؛ منظومه فکری آیت‌الله العظمی خامنه‌ای (۲ جلد)؛ در جستجوی علوم انسانی اسلامی؛ فلسفه علم، فناوری و جامعه؛ نظریه‌پردازی در علوم انسانی حکمی.

گفتنی است که فایل‌های صوتی دروس خارج استاد به همراه تصاویر ایشان، در بخش نگارخانه قابل دسترسی و مشاهده می‌باشد.

۷. آثار مؤسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث (ویژه تلفن همراه)

این نرم‌افزار موبایلی، شامل متن آثار منتشرشده در: «مؤسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث»، «پژوهشگاه قرآن و حدیث» و «برخی از آثار مرکز همایش‌های علمی و پژوهش‌های آزاد دارالحدیث» به زبان فارسی و عربی در موضوعاتی چون: تفسیر و قرآن، احادیث، عقاید، اخلاق، سیره و تاریخ، امامت، معارف اسلامی، سیاسی و اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، جوانان و روان‌شناسی است.

برخی از کتاب‌های این برنامه، عبارت است از:

دانشنامه امام حسین (علیه السلام) بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ (۱۴ جلد)؛ دانشنامه قرآن و حدیث (۱۸ جلد)؛ میزان الحکمه با ترجمه فارسی (۱۴ جلد)؛ دانشنامه امیرالمؤمنین (ع) بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ (۱۴ جلد)؛ دانشنامه امام مهدی (عج) بر پایه قرآن، حدیث و تاریخ (۱۰ جلد)؛ دانشنامه عقاید اسلامی (۱۰ جلد)؛ حکمت‌نامه پیامبر اعظم (ص) (۱۴ جلد)؛ تفسیر روان (۸ جلد)، فهرستگان نسخه‌های خطی حدیث و علوم حدیث شیعه (۱۲ جلد). ■